www.lansstyrelsen.se/kalmar
www.lansstyrelsen.se/kronoberg

Alsterbro glasbruk

Kulturhistorisk guide i glasbruksmiljö

Länsstyrelserna
Kalmar, Kronoberg

Karta över Alsterbro

1. Hyttan
2. Arbetarbostäder
3. Uthus till arbetarbostäderna
4. Magasin, lådbod och sliperi
5. ”Puttgubbens verkstad”
6. Formverkstad och smedja
7. Sliperi, kross och vattenkraftverk
8. Disponentbostaden med bykhus vid ån
9. Kalmar läns slakterier
10. Alsterbro Andelsmejeri och Kinabod
11. Bron vid Alsterån
12. Kvarn och kraftstation
13. ”Skomakarestugan”
14. Brygghus och mekanisk verkstad
15. Bobinfabriken
16. Familjen Sjöstedts bostad
17. Betaniakyrkan
18. C J Svahnqvists Pianofabrik
19. Alsterbro sågverk
20. Brandstationen
21. Gamla konsum
22. Emrikssons cykel- och bilverkstad
23. Polisstation
24. Fröjdekulla
25. Bok- och pappershandeln
26. Villa Fröjdekulla
27. Köpman Engelbrektssons hus
28. Torstens Bageri
29. Järnvägsstationen
30. Nya kommunhuset
31. Gamla kommunhuset
32. Handelsträdgården Ådalen
33. Folkets Hus
34. Distriktsläkarmottagningen
35. Skolan
36. Affärslokal i funkisstil
37. Skoaffären
38. Br Idermarks Möbelfabrik

Copyright © 2018 länsstyrelserna i Kalmar och Kronobergs län
Författare: Magdalena Jonsson, Kalmar läns museum, med hjälp av Lars och Meliza Emriksson.
Foto: Kalmar läns museum, om inget annat anges.
Foto baksida: Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län.
ISBN: 978-91-975551-0-4
Dnr: 430-1406-18
Layout: Adshape AB
Tryck: Larsson Offsettryck AB

Innehåll

Välkommen till Alsterbro 5
1. Hyttan 6
2. Arbetarbostäder 8
3. Uthus till arbetarbostäderna 9
4. Magasin, lådbod och sliperi 11
5. ”Puttgubbens verkstad” 11
6. Formverkstad och smedja 12
7. Sliperi, kross och vattenkraftverk 12
8. Disponentbostaden med bykhus vid ån 15
9. Kalmar läns slakterier 15
10. Alsterbro Andelsmejeri och Kinabod 16
11. Bron vid Alsterån 17
12. Kvarn och kraftstation 18
13. ”Skomakarestugan” 20
14. Brygghus och mekanisk verkstad 21
15. Bobinfabriken 22
16. Familjen Sjöstedts bostad 22
17. Betaniakyrkan 24
18. C J Svahnqvists Pianofabrik 25
19. Alsterbro sågverk 26
20. Brandstationen 27
21. Gamla konsum 27
22. Emrikssons cykel- och bilverkstad 28
23. Från polisstation till Minihotell 28
24. Fröjdekulla 29
25. Bok- och pappershandeln 31
26. Villa Fröjdekulla 31
27. Köpman Engelbrektssons hus 32
28. Torstens Bageri 33
29. Järnvägsstationen 33
30. Nya kommunhuset 34
31. Gamla kommunhuset 35
32. Handelsträdgården Ådalen 35
33. Folkets Hus 36
34. Distriktsläkarmottagningen 36
35. Skolan 37
36. Affärslokal i funkisstil 37
37. Skoaffären 37
38. Br Idermarks Möbelfabrik 37
Alsterbro glasbruk 38
Familjen Scheutz 39
Alsterbro glasbruk under 1900-talet 40
Produktionen 42
Vill du veta mer? 43

Välkommen till Alsterbro

Det här materialet är tänkt att användas som en guide för dig som vill gå på upptäcktsfärd bland glasbruksmiljöerna. Varje avsnitt har en siffra som motsvarar en plats på kartan längst fram i häftet. Liknande guideskrifter finns för flera orter i Glasriket. Så känn dig välkommen att upptäcka Glasrikets rika kulturarv, men tänk på att många av byggnaderna är privatägda. Mycket nöje!

Alsterbro glasbruk grundades 1871 då de båda kompanjonerna Johan Björkman och Johan August Carlsson startade ett butelj-glasbruk här. 1880 såldes bruket till Reinhold Viktor Scheutz. Bruket övergick då till att vara helt inriktat på hushållsglas. Familjen Scheutz drev företaget vidare och utvecklade det. Alsterbro glasbruk är idag den äldsta bevarade trähyttan i Glas-riket. Här producerades glas fram till 1969. Kring hyttan och Alsteråns vattenkraft växte ett samhälle fram. Här har funnits flera olika butiker och verksamheter. I den här skriften presen-teras ett urval av dessa.

Bron över Alsterån har gett orten dess namn. Foto: Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län.

Hyttan i Alsterbro troligen kring sekelskiftet 1900.

1. Hyttan

1871 byggdes den äldsta delen av det som idag är Alsterbro glasbruks hytta. Det var bönderna från de omgivande byarna som bidrog med material till den nya hyttan. Hyttan hade fyra deglar som levererade 400 kilo glasmassa per dygn. I början av 1900-talet byggdes hyttan ut med de två flyglar som finns på var sida om gamla hyttan. Omkring 1920 gjordes nästa tillbyggnad bakom den gamla hyttan. Tillbyggnaden utgjordes av hyttan i Flöxhult som lagts ner och nu flyttades hit. I hyttbyggnaden fanns flera av de funktioner som krävdes för att man ska kunna tillverka glas. Mängkammaren var det rum där man förvarade och blandade sand och kemikalier som smältes till glas. I mängkammaren i Alsterbro finns än idag kvar en del av de mobila och fasta karen där kemikalier förvarades. Det finns också en större sandbinge kvar. I hyttbyggnaden fanns även degelkammare där deglarna, stora handgjorda lerkärl som glasmassan smältes i, tillverkades. I hyttbyggnaden fanns också kantsliperi och synkammare där glaset efterarbetades.

Under Scheutz tid, omkring sekelskiftet 1900, arbetade fyra så kallade verkstäder med sex man i varje. Det var mästare, benmakare, förblåsare, anfångare, inbärare och värmare. Det fanns också smältare, vedtorkare, gaseldare, två packare, två stoppare, binderska, degelmakare, tre smeder och slipare.

Alsterbro glasbruk har aldrig brunnit vilket är unikt i Glasriket. Det är därmed den enda bevarade ursprungliga trähyttan. I hyttan finns också resterna av en rundugn bevarade samt en ålderdomlig kylugn murad av tegel.

I många andra hyttor försökte man efter nedläggningen att få i gång en tillverkning igen i mindre skala men inte i Alsterbro. Hyttan här fick istället en annan användning. Den blev under 1970-talet ett känt dansställe. Man inredde synkammaren och kantsliperiet till kök och servering och en del av hyttan blev dansgolv. I slutet av 1980-talet sjönk intresset och 1993 lades verksamheten ner. Hyttan i Alsterbro har därefter använts för enstaka musikframträdanden sommartid.

"Stora byggningen". Foto: Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län.

2. Arbetarbostäder

Kring bruket har det funnits flera arbetarbostäder. Detta är några av dem som är kända. 2a kallades "Stora byggningen" och här fanns plats för fyra familjer och några ungkarlar. Huset ska enligt uppgift ha flyttats från en plats som heter Skogsby som ligger mellan Gadderås och Alsterbro. 2b som vid sekelskiftet 1900 kallades "Ritare-byggningen" hade plats för tre familjer. 2c var bostad åt arbetarna på bruket. 2d var bostad åt brukets smed. 2e var bostad för brukets inspektor och kallades därför "Inspektora-byggningen". En del av huset ska i en period också ha varit förvaringsutrymme för deglar som väntade på att tas i bruk.

Flera av de här arbetarbostäderna är byggda på 1920-talet. En ny våg av bostadsbyggande, initierad av bruket, kom på 1940-talet. "Ritare-byggningen" har under senare tid fungerat som vandrarhem, medan övriga före detta arbetarbostäder är privatbostäder.

Smedbostaden.

Typisk uthuslänga från början av 1900-talet.

3. Uthus till arbetarbostäderna

Till de olika arbetarbostäderna fanns också uthus som inrymde vedbod, dass och i en del fall också svinstia. En del av lönen var i natura i form av ved. Om glasbruket också ägde en gård i anslutning till bruket, som fallet var här i Alsterbro, kunde en del av lönen betalas ut i form av livsmedel som potatis, spannmål eller mjölk. För många arbetare var det också en viktig investering att köpa en griskulting som föddes upp under hösten och slaktades till jul. Fler uthus har funnits men är borta idag.

Puttgubbens verkstad.

4. Magasin, lådbod och sliperi

Detta var ett av glasbrukets lager. Här packades det glas som skulle skickas i väg. Liksom andra glasbruk hade man sitt eget lådsnickeri där måttanpassade lådor byggdes. I dessa lådor packades glaset med hjälp av träull, ormbunkar eller halm innan det lastades upp på skakiga hästvagnar eller på järnvägsvagnar och transporterades till Kalmar eller Mönsterås och vidare ut i världen.

I den del av byggnaden som ligger längst bort från landsvägen och som är byggd av tegel fanns en tid brukets sliperi. Det flyttade in här 1918 sedan man lämnat sliperibyggnaden vid Alsterån, se nr 7.

5. ”Puttgubbens verkstad”

Detta var brukets degelverkstad, också kallad pottkammare. En degel är det stora lerkärl i vilket man smälter mängen, blandningen av kemikalier, sand med mera, som blir till glasmassa. Att tillverka en degel är ett tidskrävande arbete. Leran ska bearbetas till rätt konsistens och fuktighet. Därefter arbetas degelns väggar upp för hand i tio lager med lera, en meter högt. Öppningen till degeln görs och därefter skall degeln torka i minst ett år. Har man en hög produktion i hyttan måste degeln bytas efter ungefär fyra månader. I huset fanns också en arbetarbostad på övervåningen.

På 1930-talet användes byggnaden som förråd för formar och från 1960 som smedja.

6. Formverkstad och smedja

Här låg tidigare en byggnad där brukets formmakare hade sin verkstad. Byggnaden är riven. Glaset blåser man upp eller pressar i formar. Vanligast är att formarna är av trä. För att tillverka formarna fanns formsnickare på bruken. Formarna av trä tillverkades av bok eller al som måste vara fri från kvistar, sprickor och andra skador som kan påverka glasets utseende. Om det var en produkt som skulle tillverkas i stort antal kunde det löna sig att istället låta tillverka en gjuten form. Alsterbro Glasbruk köpte bland annat gjutna formar till sina berömda statyetter av formmakare Engström i Nybro.

I samma byggnad fanns också brukets smedja. Pipor, olika handverktyg och med tiden också maskiner behövde ständigt repareras. Därför hade de flesta glasbruk långt fram i tiden en egen smed anställd.

Vattenkraftverket.

7. Sliperi, kross och vattenkraftverk

I sliperiets slipstolar försågs glaset med dekor. Slipade dekorer var mycket populära i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Slipstolarna krävde kraft för att driva sliptrissorna. Därför byggde man, som här i Alsterbro, gärna sliperiet nära rinnande vatten. När vattenkraften kunde omvandlas till elektrisk ström kunde sliperiet läggas närmare bruket och man slapp en extra transport. I Alsterbro flyttades sliperiet till byggnad nr 4 år 1918.

De deglar som var uttjänta krossades till ett fint pulver i krossen och blandades i den lera som man tillverkade nya deglar av. Liksom för sliperiet krävdes det vattenkraft. Krossen fanns här i slutet av 1800-talet men revs för att ge plats åt det nya kraftverket.

I slutet av 1910-talet var sliperiet och dess vattenhjul i dåligt skick. Det revs 1918 för att istället ge plats åt ett vattenkraftverk. Med el från vattenkraftverket elektrifierades Alsterbro Glasbruk. Efterfrågan på el ökade och redan i mitten av 1920-talet ville man bygga ut kraftverket. Fallhöjden var dålig och man hade stora planer för att bättra på den men övriga markägare protesterade. Det dröjde till 1932 innan man moderniserade och byggde ut kraftverket. Man installerade då en kaplanturbin som kunde utnyttja den låga fallhöjden och få ut en bra effekt.

Vattenkraftverket var i drift fram till 1975. Därefter plockades all utrustning bort och byggnaden förföll. Kommunen övertog fastigheten och bestämde sig för att riva den. Då köptes den av dess nuvarande ägare som rustade upp byggnaden och installerade ny utrustning. Sedan 1994 har det lilla kraftverket levererat el till elnätet.

Disponentsbostaden.

Kalmar läns slakterier.

8. Disponentbostaden med bykhus vid ån

Detta är ett hus som byggdes redan på 1870-talet men sitt nuvarande utseende fick det omkring 1960. Efter ombyggnaden och renoveringen blev detta den nya disponentbostaden i Alsterbro efter att Fröjdekulla rivits för att lämna plats åt ett nytt äldreboende.

9. Kalmar läns slakterier

Den här butikslokalen byggdes 1938 av Kalmar läns slakterier och var alltså en charkuteributik. Här fanns en affärslokal men också bostad för föreståndaren. Butiken lades ner 1971 och övertogs av Oves Radio och TV. Denna verksamhet lades ner 2008.

Alsterbro Andelsmejeri.

10. Alsterbro Andelsmejeri och Kinabod

Andelsmejeriet i Alsterbro byggdes 1930 av mejeriföreningen. Förutom lokaler för mejeriverksamheten fanns en lägenhet för mejeristen. I mitten av 1900-talet invägdes 1600 ton mjölk om året. Av denna gjordes bland annat 60 ton smör per år. Mejeriet hade vid den här tiden tre anställda. Maskinparken bestod av skumningsmaskin som klarade 3000 kg, smörkärna och kylmaskiner. Föreståndare för mejeriet var på 1950-talet Anton Widell. 1987 öppnade en ny verksamhet i det gamla mejeriet. Då flyttade Elvy och Weine Ström hit från Vadstena. Där hade de i flera år drivit Kinaboden som sålde produkter från till exempel Kina och Indien. Huset fylldes av rökelse, smycken och prydnadsföremål från Orienten. Butiken drevs fram till 2009. Idag är huset privatbostad.

Stenvalvsbron över Alsterån 1928. I bakgrunden ses dammanläggningen med skibordet.

11. Bron vid Alsterån

Detta är hjärtat i Alsterbro och själva anledningen till att samhället ligger där det ligger. Vattenkraften var i äldre tider en viktig kraftkälla. Här fanns tidigt anläggningar för att mala mjöl och såga timmer. Det fanns också fasta anläggningar för ålfiske. 1840 byggdes en dammanläggning med så kallat skibord som finns än idag. Vid den här tiden fanns en stenvalvsbro över Alsterån. Bron revs 1950 och ersattes med dagens betongbro. När den nya bron byggdes revs ett par äldre byggnader. I den ena hade glasbrukets grundare Johan Björkman haft ett garveri som han startat 1864. Nära garveriet låg en byggnad där det funnits en smedja.

Kvarnen och kraftstationen.

Kvarnägarens bostad.

12. Kvarn och kraftstation

Kvarnbyggnaden byggdes gemensamt av de tre byarna Fröjdekulla, Medelhult och Lindehult. Den stod klar 1857. Kvarnfastigheten köptes 1893 av tvillingbröderna August och Algot Sivertsson. August hade varit i Amerika och tjänat ihop en del pengar som han satsade i verksamheten. Bröderna var dock inte själva mjölnare utan arrenderade ut kvarnen. Därför finns i anslutning till kvarnen två gulmålade bostadshus. I det större huset bodde August Sivertsson med sin familj och i det mindre mjölnaren. Intill kvarnen ligger en liten smal byggnad som fungerade som ladugård och uthus till stora bostadshuset. Även mjölnarbostaden har ett rödmålat uthus. August var snickare och i delar av kvarnen inrättade han en snickeriverkstad. När mjölnaren inte hade något att göra hjälpte han till som hantlangare i snickeriet. Här tillverkade man möbler och likkistor men man hade också träullshyvel som producerade träull till glasbruket. Träullen användes för att packa glaset. Verksamheten i kvarnen och snickeriet upphörde 1951.

1912 installerades två francisturbiner, en för att driva kvarnen och en för elproduktion. Kvarnhjulet togs bort och istället byggdes den kraftstationsbyggnad som finns här idag. Strömmen levererades till de boende i södra Alsterbro. Kraftverket vid kvarnen var det första i Alsterbrotrakten. Det försörjde delar av samhället med el till 1930-talet då distributionsrättigheten såldes till Knivingaryds Kraftbolag. Den el som därefter producerades vid kvarnen i Alsterbro användes bara för den egna fastigheten. I början av 2000-talet renoverades kraftverket av den nuvarande ägaren, en släkting till August Sivertsson, och sedan 2004 levererar kraftverket åter el till nätet.

”Skomakarestugan”.

13. ”Skomakarestugan”

Enligt muntlig tradition byggdes det här huset på 1840-talet. Man kan misstänka att det då var en skomakare som bodde och hade sin verksamhet här. Under några år på 1870-talet fanns här en kooperativ affär där många av glasbrukets arbetare handlade. På 1910-talet användes huset av August Sivertssons dotter Elin Johansson. Hon hade begravningsbyrå och sålde bland annat likkistor som hennes pappa tillverkade.

Till vänster brygghuset och till höger den mekaniska verkstaden.

14. Brygghus och mekanisk verkstad

Den mindre av dessa båda byggnader är brygghus till nr 16. I den större byggnaden fanns från 1920-talet en mekanisk verkstad. Verkstaden drevs av Magnus Julius Sjöstedt som var barnbarn till Magnus Sjöstedt, se vidare nr 16.

Bobinfabriken.

15. Bobinfabriken

Den här byggnaden var en bobinfabrik. Bobin är en trådrulle och i en bobinfabrik tillverkas olika svarvade små träsaker. Den ursprungliga fabriksbyggnaden från 1879 är riven. Det hus som står på platsen idag uppfördes 1939. Verksamheten flyttades till Nybro år 1965. I lokalen i Alsterbro fanns därefter en mekanisk verkstad men den är idag nedlagd.

Grinden till familjen Sjöstedts fastighet.

16. Familjen Sjöstedts bostad

I slutet av 1830-talet köpte en man som hette Magnus Sjöstedt den här fastigheten och 1842 stod bostadshuset klart. Magnus Sjöstedt drev ett färgeri i den lilla gula byggnaden, nära vattnet. Han var född i Öknered i Skåne. När han gifte sig med Augusta Serafia Uddenberg från Kråksmåla slog paret sig ner i Alsterbro. Magnus Sjöstedt kom under hela sitt liv att arbeta med färgeriet och under de åren passerade enligt kyrkböckerna en stor skara av lärlingar och gesäller. I familjens stora barnaskara fanns systrarna Amanda och Hulda. De hade en diverseaffär i en av byggnaderna på tomten.

Färgare Sjöstedt dog 1883 och därmed var färgeriverksamheten över.

Huset där familjen Sjöstedt bodde. Foto: Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län.

Betaniakyrkan.

17. Betaniakyrkan

1920 byggde Pingstkyrkan ett bönehus som kallades Betania. Den förste predikanten som verkade här var Nils Gustaf Andersson från Landskrona. Predikanterna kom hit från andra orter, stannade några år och drog sedan vidare. I huset fanns en lägenhet för predikanten och hans familj. Bönehuset har byggts till mot Alsterbrovägen men bakom den tillbyggda entrén kan man fortfarande se det ursprungliga, putsade huset.

C J Svahnqvists Pianofabrik.

18. C J Svahnqvists Pianofabrik

C J Svahnqvists Pianofabrik grundades i Stockholm på 1860-talet. Till Alsterbro kom tillverkningen 1961. Delar av produktionen gjordes i Kvillsfors. Efter att fabriken i Alsterbro byggts till 1963 flyttades hela tillverkningen hit. Ledare för företaget var då fabrikör Conrad Holm. 1948 hade han köpt företaget tillsammans med sin svåger men 1963 var han ensam ägare. Man tillverkade pianon för skolor och institutioner men också för privatpersoner. När efterfrågan på pianon minskade övertogs lokalerna 1972 av Svenska dörr som var ett försäljningsbolag där bland annat Kährs i Nybro ingick. Det var Kährs som förlade en del av tillverkningen hit. Dörrtillverkningen inom företaget upphörde 1982.

Annons i Barometern 26 oktober 1963. Källa: Kalmar läns museums arkiv.

Flygfoto från 1959. Alsterbro sågverk skymtar i nedre högra hörnet. Ovanför sågverket syns pianofabriken. Den större vita byggnaden i mitten av bilden är Betaniakyrkan.

19. Alsterbro sågverk

Startades 1905 men av vem är inte känt. Här fanns en industribyggnad med cirkelsåg, klyvsåg, dubbelt kantverk och femkutterhyvel. I en separat byggnad fanns ångcentral. 12–15 anställda producerade i mitten av 1900-talet 1000 standards. Standards var en äldre måttenhet som användes för sågat virke vid sjötransport och som motsvarar 3,4–5,1 m³ beroende på virkesslag.

Produkterna från Alsterbro sågverk såldes både på hemmamarknaden och på export. Företaget hette i mitten av århundradet AB Kalmar Kol- och Trävaruaffär och ägdes av AB Emsfors bruk. Verksamheten är sedan flera år borta och skogen har tagit över sågplanen. Idag finns bara en mindre byggnad kvar och spår av grunder i det skogbeväxta området.

20. Brandstationen

Flera mindre orter fick på 1930–1940-talet egen brandstation. Tidigare var det ofta glasbruket eller någon annan större industri som tagit ansvar för att det fanns utrustning att släcka bränder med men i början på 1900-talet övergick det till att bli en kommunal angelägenhet. Brandstationen i Alsterbro byggdes 1944 med plats för två brandbilar. Slangtornet där slangarna hängdes upp på tork var ursprungligen högre men kortades 2000 då det blev i dåligt skick. Verksamheten flyttades 1985 då den nya brandstationen, granne med Villa Fröjdekulla, togs i bruk.

21. Gamla konsum

En konsumtionsförening startades i Alsterbro 1928 och man var då en avdelning till föreningen i Mönsterås. Man övertog en privat affär som drevs av Greta Gustavsson i Villa Fröjdekulla, se nr 26. Greta blev den nya kooperativa föreningsbutikens första föreståndarinna. Förslaget att bygga en egen butikslokal började diskuteras 1936 men på grund av andra världskriget dröjde det till 1947 innan den nya butiken stod klar. 1974 flyttades verksamheten till den nuvarande konsumaffären och den här butikslokalen byggdes om till lägenheter.

22. Emrikssons cykel- och bilverkstad

Den här rödmålade verkstadsbyggnaden byggdes 1926. Några år därefter, 1934, startades firman Persson & Emriksson Sport och Cykelaffär. Det var de båda kompanjonerna Ivar Persson och

Gamla brandstationen i Alsterbro.

Gustav Emriksson som började sälja sportartiklar och cyklar av märket Monark. Man hade också reparationsverkstad för cyklar och med tiden även för bilar. Under en tid ska man ha tillverkat och sålt köksinredningar i rostfri plåt. Den verksamheten är sedan länge borta men byggnaden har fortsatt varit bilverkstad.

23. Från polisstation till Minihotell

Detta är en byggnad som haft flera olika funktioner sedan den byggdes 1955. Byggnaden uppfördes ursprungligen som polisstation. SEB och Försäkringskassan har haft kontor här och en tid fanns ortens tandläkarmottagning i huset. Idrottsföreningen hade sin klubblokal i huset och en tid var det vävstuga. 2010 stod Alsterbro-Bäckebo utvecklingsgrupps ombyggnad till minihotell klar. Bland annat erbjuder man två enkelrum i de tidigare häktescellerna.

24. Fröjdekulla

Här låg tidigare gården Fröjdekulla som Reinhold Victor Scheutz köpte samtidigt som han köpte Alsterbro Glasbruk. Gårdens huvudbyggnad var en träbyggnad i två våningar som ska ha uppförts 1871. Carl Wilhelm Scheutz bodde här med sin familj under den tid han drev bruket. Under Carl Wilhelms tid utvecklades och förbättrades jordbruket som hörde till gården. Han ordnade bland annat bättre vägar, odlade upp mossar och renoverade ekonomibyggnaderna. Efter Carl Wilhelm flyttade den nye disponenten Adolf Lillienberg med familj in. När Adolf Lillienberg dog 1939 övertogs gården av hans hustru Karin. När Erik Hovhammar köpte Alsterbro glasbruk 1960 flyttades brukets kontor till en av de tidigare arbetarbostäderna i anslutning till hyttan.

Gården Fröjdekulla såldes på 1960-talet till kommunen. Alla byggnader revs och istället byggdes här ett äldreboende, idag kallat Fröjdekulla servicehem, som stod klart 1964. Några stora ekar och resterna av gårdens allé tillsammans med gårdsnamnet är idag vad som finns kvar av den äldre bebyggelsen. Men vid Stora Hindsjön finns en byggnad, 24a, som hört till gården kvar. Det är gårdens tvättstuga.

Gården Fröjdekulla omkring sekelskiftet 1900. Huset revs på 1960-talet.

Villa Fröjdekulla med uthus.

Engelbrektssons hus.

25. Bok- och pappershandeln

I Alsterbro har tidigare funnits flera butiker och specialaffärer. En av dessa var Alsterbro Bok- och Pappershandel. Huset byggdes 1914 och var då reveterat. Idag är det inklätt med mexitegel och brädpanel men snickarglädjen på gaveln avslöjar att det ändå är ett äldre hus. Ursprungligen hade hattmodisten Julia Karlsson sin affär här men när hennes dotter Elvi, gift Fust, övertog huset blev det istället en bok- och pappershandel. Idag är huset privatbostad.

26. Villa Fröjdekulla

Villa Fröjdekulla är Alsterbros restaurang som gjort sig kända för sina julbord och sin cateringverksamhet. Det stora huset med tre våningar byggdes av Anton Andersson 1923 och blev ortens första privatägda hyreshus. 1923 fanns fyra lägenheter och elva rum att hyra. Det fanns också fyra rum som disponerades av Alsterbro telestation. På 1920-talet hade också Greta Gustafsson sin butik i huset. I trädgården finns det fina uthuset bevarat.

27. Köpman Engelbrektssons hus

I trakten av Alsterbro och Kråksmåla finns några hus med särskilt påkostat utseende. Det här huset byggdes 1903 av Paul Gustav Edelbert. Huset övertogs av hans son köpmannen Edelbert Engelbrektsson och hans hustru Ada. Man hade affär i huset men när Edelbert blev sjuk i polio övergick han istället till gårdfarihandel och cyklade runt i byarna och sålde kläder, framförallt arbetskläder. Delar av det stora huset hyrdes istället ut som bostäder.

28. Torstens Bageri

I det här huset fanns ursprungligen ett privatägt mejeri. Det byggdes 1923 och är ett stenhus. I slutet av 1940-talet lades mejeriverksamheten ner och huset såldes till Torsten och Ingrid Svensson som här drev Torstens bageri.

Järnvägsstationen.

29. Järnvägsstationen

År 1905 öppnade järnvägen Sandbäckshult–Alsterbro. Det var den andra delsträckan i den planerade järnvägen från Mönsterås till Åseda. Några år senare, 1912, invigdes sträckan Alsterbro–Kråksmåla. Ytterligare ett par sträckor kunde invigas men 1916 hade projektet nått Fagerhult och där tog det stopp. Drömmen om kontakten med stambanan blev aldrig verklighet. Dessa privatägda järnvägar kämpade en tuff kamp för att överleva. 1940 övertogs SJ verksamheten men konkurrensen med biltrafiken blev efter andra världskriget för svår. 1959 lades persontrafiken ner och 1963 var det slut även för godstrafiken. Spåren revs upp och finns idag endast kvar som raka vägar i landskapet.

När den nya järnvägen stod klar 1905 togs också det första stationshuset i bruk. Idag är stationen privatbostad.

Foto från 1929. I förgrunden järnvägsstationen. Till höger Engelbrektssons hus och Villa Fröjdekulla.

Torstens bageri.

Flygfoto från 1935. Till vänster syns hela Fröjdekulla gård med bostadshus, ladugård och allé. Till höger järnvägen med stationshuset.

Kommunhuset. Foto: Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län.

30. Nya kommunhuset

Detta är Alsterbro kommunhus från 1960-talet. Det ersatte då ett äldre kommunhus, se nr 31. Alsterbro kommun bildades 1952 då Bäckebo och Kråksmåla landskommuner slogs samman. Alsterbro var egen kommun till 1968 då man införlivades med Nybro stad som från 1971 blev Nybro kommun. Kommunhuset i Alsterbro fick istället andra funktioner.

På den här platsen låg tidigare också Alsterbros första bank. 1905 öppnade Bankaktiebolaget Södra Sverige kontor här. Man köpte in en mangårdsbyggnad från byn Vikroken som flyttades hit för att bli banklokal. Verksamheten övertogs 1908 av Skandinaviska Kreditaktiebolaget, från 1938 Skandinaviska Banken, som hade verksamhet här till 1958. Byggnaden revs när kommunhuset byggdes.

Här låg tidigare Ådalens handelsträdgård.

31. Gamla kommunhuset

Detta hus byggdes 1939 som en för sin tid modern funkisvilla. I Alsterbro finns ett antal tidstypiska hus från den här tiden men det här huset är ett av få som har kvar sin ursprungliga, putsade fasad. Huset byggdes av Jon Andersson som var skräddare och kom från Kråksmåla där han tidigare haft verksamhet. Här i Alsterbro hade han tidvis ett par anställda i verksamheten. När John Anderssons verksamhet upphörde blev här istället sparbank och frisersalong innan den kommunala administrationen flyttade in 1952 då kommunen bildades.

32. Handelsträdgården Ådalen

Det här huset med sin rejäla stengrund byggdes 1905. 1945 köptes det av en man som hette Titus Franzén. Han var trädgårdsmästare och på den här fastigheten anlade han en handelsträdgård med växthus. Företaget hette Ådalen och har levt vidare som Ådalens Handelsträdgård i Läckeby. Idag är huset privatbostad.

Entrén till Folkets Hus-området.

Folkets Hus.

Skolan.

33. Folkets Hus

1922 bildades Alsterbro byggnadsförening. En av uppgifterna var att bygga en festplats i samhället. En tomt inköptes från byn Hinshult och samma år påbörjades bygget av en paviljong. Här kunde man ordna danser även vintertid. På 1940-talet påbörjades planeringen för att bygga ut lokalerna men det dröjde till slutet av 1950-talet innan projektet kunde genomföras. 1958 kunde man inviga de nyrenoverade lokalerna som byggts till med teater- och biograflokaler samt möteslokaler i källaren. Med hjälp av bidrag, bland annat från Branthultsstiftelsen, installerades på 2010-talet ny digital utrustning som gör att man bland annat kan livesända operaföreställningar från internationella scener.

34. Distriktsläkarmottagningen

Detta har varit Alsterbros distriktsläkarmottagning. Den byggdes 1948 och förutom mottagningen fanns här också bostad för sjuksköterskan.

35. Skolan

Sedan 1950 är detta Alsterbro skola. Här finns numer elever upp till årskurs nio.

36. Affärslokal i funkisstil

Huset från 1942 är byggt i funkisstil med reveterad vit fasad och runda burspråk. I det här huset hade firman Gösta Füst diversehandel sina lokaler i mitten av 1900-talet. Affären drevs av Gösta och Ella-Britt Füst.

37. Skoaffären

Det här huset byggdes 1938. Under många år hade Sigvard Ekström, skomakare från Kråksmåla, sin verksamhet här. Man hade också skoaffär som först drevs av Sigurds far. Verksamheten lades ner 1999.

38. Br Idermarks Möbelfabrik

Den här byggnaden uppfördes av bröderna Idermark som här drev Bröderna Idermarks Möbelfabrik. Fabriken startades 1947 och var en avknoppning från Sandslätts möbelfabrik.

Sedan möbeltillverkningen upphört har lokalerna inrymt annan verksamhet.

Flygfoto över Alsterbro Glasbruk 1950.

Alsterbro glasbruk

Alsterbro Glasbruk startades under den tid i slutet av 1800-talet då flera av det småländska Glasrikets bruk anlades. I Alsterbros fall var bakgrunden det fransk-tyska kriget som utbröt 1870. Kriget stoppade importen av flaskor och buteljer från Tyskland och öppnade möjligheter för inhemsk produktion. Garveri- och bryggerifabrikören Johan Björkman och lantbrukaren Johan August Carlsson blev kompanjoner. Traktens bönder tillfrågades om de ville bidra med virke. För bönderna var en glashytta en möjlighet till extra inkomster i form av försäljning av ved och transporter till Kalmar med varor. Förfrågan gav ett positivt svar och på våren 1871 startade bygget. I november samma år invigdes produktionen. Ett tjugotal anställda producerade flaskor som via båt från Kalmar hamnade i Stockholm. Inledningsvis gick det bra. Men konkurrensen hårdnade. Redan samma år som bruket öppnade stod Tyskland som segrare i kriget och när man återhämtat sig och produktionen kommit igång igen blev situationen för svenska buteljbruk besvärlig. Björkman övergav sin kompanjon och bruket i Alsterbro fick svårt att hålla igång produktionen trots att man utökade sortimentet till hushållsglas. Carlsson arrenderade i slutet av 1870-talet ut bruket men 1880 lyckades han sälja verksamheten till Reinhold Viktor Scheutz.

Familjen Scheutz

T.v: RW Scheutz. T.h: CW Scheutz.
Källa: Alsterbro Glasbruk av T Fogelberg och C I Scheutz.

Släkten Scheutz kan spåras till det sena 1600-talets Böhmen, i dagens Tjeckien. Härifrån utvandrade två bröder varav den ena kom att bli stamfader för den släktgren som i mitten av 1700-talet slog sig ner på Kosta glasbruk och under de 125 år man var verksamma där bidrog med sex mästare. Den siste av dessa var Reinhold Viktor. Efter en tid av sämre förhållanden på Kosta tog han beslutet att tillsammans med en kollega starta glasbruket i Boda. 1880 sålde han den verksamheten till sin kompanjon och två av sina tre söner. Istället köpte han Alsterbro. I köpet av Alsterbro ingick också gården Fröjdekulla. Även verksamheten i Alsterbro överläts omgående på sönerna Abdon, Linus och Carl Wilhelm. Alla tre sönerna var glasarbetare och kunde yrket. Linus dog ung och Abdon valde att sälja vilket gjorde att 1895 var det brodern Carl Wilhelm som stod

CW Scheutz med familj ca 1902.
Källa: Alsterbro Glasbruk av T Fogelberg och C I Scheutz.

som ensam ägare till Alsterbro. 1903 såldes bruket till AB De Förenade Kristallglasbruken men Carl Wilhelm stannade i verksamheten fram till 1907.

Alsterbro glasbruk under 1900-talet

AB Förenade Kristallglasbruken var en sammanslutning av flera småglasbruk, alltså bruk som producerade hushållsglas, konserveringsglas med mera. Ursprungligen ingick Kosta, Reijmyre, Eda, Alsterbro och Flöxhult. Målsättningen var att minska den hårda konkurrensen inom branschen. Företaget skulle fördela tillverkningen bland medlemsbruken men också arbeta med försäljning på hemmamarknaden och på export samt förhandla fram avtal på råvaror och maskiner. När Scheutz lämnade Alsterbro efterträddes han av förvaltaren vid Flöxhults glasbruk Adolf Lillienberg. Under hans ledning stabiliserades situationen för Alsterbro. För de bruk som överlevde lågkonjunkturen i spåren av första världskriget blev 1930-talet en bra tid. Alsterbro glasbruk kunde under Lillienbergs ledning 1930 omvandlas till ett aktiebolag och några år senare köpte Lillienberg tillsammans med några av de anställda bruket. 1939 dog Adolf Lillienberg och ny VD blev hans hustrus brorson Carl Gustaf Slettengren. Disponent blev kamrer Hubert Olsson. Den här ordningen bestod till 1960 då bruket såldes till nya ägare med bruksdisponenten vid Lindshammars glasbruk, Erik Hovhammar, i spetsen. I slutet av 1960-talet gick glasindustrin in i en ny, långvarig kris som ledde till nedläggningar på flera orter. De nya ägarna till Alsterbro glasbruk hade gjort stora investeringar men när krisen slog till gick det inte att rädda bruket. I juni 1969 var glasbruksepoken i Alsterbro slut och 75 personer förlorade sina arbeten.

Arbetare vid Alsterbro Glasbruk 1927. I mitten sitter disponent Adolf Lillienberg som var verksam i Alsterbro 1907–1939. Mannen i glasögon till vänster om honom är kamreren Hubert Olsson som 1935–1960 var en av delägarna i bruket. På Lillienbergs högra sida sitter hyttmästaren Ernst Svensson som också var delägare 1935–1960.

Produktionen

Saltkar med fågel.

Oscar II.

Bonbonjär.

Flaskor och buteljer var det som från början tillverkades på glasbruket i Alsterbro. Under det för bruket kritiska 1870-talet kompletterade man även med hushållsglas. När Reinhold Victor Scheutz tog över 1880 upphörde produktionen av flaskor och buteljer och man fokuserade helt på hushållsglas. En storsäljare var pressade glasstatyetter och figurer som kom på 1890-talet. De levererades till godisföretag, bland annat Cloetta. Figurerna fylldes med ”sockerpullor” som var sockergryn med ett kumminfrö i mitten. När sötsakerna var uppätna hamnade figuren som prydnadsföremål i många hem. Dåtidens kändisar som Oscar II, drottning Viktoria och bondkomikens fader ”Jödde i Göljaryd” användes som förebilder. Man gjorde också bland annat hönor, ägg, lokomotiv, kyrkor och klockflaskor som när de tömts på sitt innehåll användes som leksaker. En hel del av hushållsglaset var slipat men de produkter som bruket fick mest uppmärksamhet för under 1900-talet var pressglaset. Ett omtyckt föremål var ett litet saltkar i form av ett fågelbo med en fågel intill som tillverkades i flera olika färger.

Under 1940- och 1950-talen gick glasbruket i Alsterbro allt sämre. 1959 försökte man förnya brukets produktion genom ett samarbete med konstnären Tom Möller. Hans moderna glas i starka färger innebar en ökad försäljning men kunde inte rädda Alsterbro. När företaget blev en del av Lindshammars glasbruk blåste man på Alsterbro glas ritat av konstnärer som Gunnar Ander, Gösta Sigvard och Christer Sjögren. De ritade bruksglas i starka färger i 1960-talets formspråk.

Vill du veta mer?

- Alsterbro glasbruk, Fogelberg och Scheutz, 1980
- Alsterbro nedre, Lotta Lamke Länsstyrelsen Kalmar län 2013
- Alsterbro övre, Lotta Lamke Länsstyrelsen Kalmar län 2013
- Det var en gång en järnväg…Informationsavdelningen Skogsägarnas industri AB samt SJ 1972
- KUL-projektet i Glasriket, Slutrapport 2006, Länsstyrelsen i Kalmar län
- ”Potellebruket” i Glasriket, Alsterbro Glasbruk 1871–1969, I Glasriket Människan-Miljön-Framtiden 1982
- Sveriges bebyggelse, Sigurd Erixson Uddevalla 1958

Länsstyrelserna

Kalmar, Kronoberg

Länsstyrelsen Kalmar län
Besöksadress: Regeringsgatan 1, Kalmar
Postadress: Länsstyrelsen, 391 86 KALMAR
Tfn: 010-223 80 00
www.lansstyrelsen.se/kalmar

Länsstyrelsen i Kronobergs län
Besöksadress: Kungsgatan 8, Växjö
Postadress: Länsstyrelsen, 351 86 VÄXJÖ
Tfn: 010-223 70 00
www.lansstyrelsen.se/kronoberg